

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Magdalena Lisiecka-Czop

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne - z podaniem nazwy* miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

2.1 Magister filologii w zakresie nauczania języka niemieckiego na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego, 1995 r.

Praca magisterska pt. *Sprache der Presse im Dienste der Politik* [Język prasy w służbie polityki], napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Ryszarda Lipczuka i dr Annemarie Hayder, została wyróżniona Nagrodą Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego.

2.2 Doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego, 2001 r.

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Lesestrategien in der Rezeption fremdsprachlicher Presstexte aus dem Wirtschaftsbereich* [Strategie czytania w recepcji obcojęzycznych tekstów prasowych z dziedziny gospodarki]. Promotorem dysertacji był prof. dr hab. Marian Szczodrowski, a recenzentami prof. dr hab. Andrzej Kątny i prof. dr hab. Ryszard Lipczuk.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

1995-2001: Uniwersytet Szczeciński, na stanowisku asystenta naukowo-dydaktycznego w Instytucie Filologii Germańskiej

od 2001 r.: Uniwersytet Szczeciński, na stanowisku adiunkta w Zakładzie Języka Niemieckiego Instytutu Filologii Germańskiej.

W latach 2004-2006 pracowałam również jako adiunkt w Instytucie Neofilologii i Europeistyki Politechniki Koszalińskiej (obecnie Instytut Neofilologii i Komunikacji Społecznej) uczestnicząc w organizacji i rozwoju tej wówczas nowej jednostki.

Od 2007 do 2010 r. byłam wykładowczynią w Wyższej Szkole Języków Obcych w Szczecinie oraz w roku 2007/08 w Szczecińskiej Szkole Wyższej „Collegium Balticum” (studia podyplomowe dla tłumaczy). Zajęcia na studiach podyplomowych prowadzę również obecnie w ramach Szkoły Tłumaczy na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a, b.) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,

(monografia): *Kinderwörterbücher. Lexikografische und glottodidaktische Eigenschaften am Beispiel deutsch-polnischer und polnisch-deutscher Wörterbücher* [Słowniki dla dzieci. Leksykograficzne i glottodydaktyczne właściwości na przykładzie słowników niemiecko-polskich i polsko-niemieckich], Frankfurt a. M., Peter Lang. Internationaler Verlag für Wissenschaften, 2013, 354 s. (= Studien zur Germanistik, Skandinavistik und Übersetzungskultur Bd. 10)

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Wskazana monografia jest pierwszym kompleksowym opracowaniem problematyki słowników do nauki języka obcego, przeznaczonych dla dzieci. Omawia dwu- i wielojęzyczne słowniki – ich genezę, typy i właściwości leksykograficzne oraz przydatność dla wczesnego nauczania języków obcych.

W ostatnich dziesięcioleciach daje się zaobserwować w Polsce dynamiczny wzrost ilości wydawanych dwujęzycznych słowników dla dzieci – po roku 1990 ukazało się ponad 40 tytułów słowników niemiecko-polskich, blisko 60 angielsko-polskich, jak również kilkanaście publikacji leksykograficznych dla dzieci uczących się języka francuskiego, hiszpańskiego, włoskiego i rosyjskiego. Właściwie każdy rok przynosi nowe tytuły, które są bądź dziełami autorскими bądź tłumaczeniami i adaptacjami słowników zagranicznych. Słowniki do wczesnego nauczania języka obcego są popularne zresztą nie tylko w Polsce – np. w Niemczech istnieje jeszcze większa różnorodność w zakresie uwzględnionych języków, a słowniki znajdują tam zastosowanie zarówno w nauce języków obcych, jak i w nauce języka niemieckiego jako języka drugiego (dla dzieci z rodzin imigranckich).

W Polsce coraz liczniejsza grupa nauczycieli języków obcych stosuje słowniki dla dzieci jako pomoc dydaktyczną, szczególnie z uwagi na fakt, iż umiejętność korzystania z dwujęzycznego słownika obrazkowego została wpisana do tzw. *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*, obejmującej treści nauczania przedmiotu: język obcy nowożytny na koniec III klasy szkoły podstawowej (Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia

23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół).

O ile słowniki szkolne – jedno- i dwujęzyczne – doczekały się w Polsce i w Niemczech kilku rzetelnych opracowań metaleksykograficznych i glottodydaktycznych, to w dziedzinie słowników dla dzieci istniała dotychczas nie zapelniona luka badawcza. Nie było jak dotąd prac całościowo i przeglądowo ujmujących aspekty leksykograficzne i glottodydaktyczne słowników do nauki języka obcego, przeznaczonych dla odbiorców w wieku od ok. pięciu do jedenastu-dwunastu lat. W metaleksykografii anglo- i niemieckojęzycznej słowniki dla dzieci są co prawda odnotowywane, znajdują się jednak na peryferiach zainteresowań naukowych. W licznych pracach powraca dezyderat uczynienia ich przedmiotem badań naukowych, np. już u Hausmanna (1990) i Béjointa (2000).

Brak solidnej bazy metaleksykograficznej i obiektywnych kryteriów oceny rzutuje także na praktykę wydawniczą – prawie wszystkie analizowane przeze mnie słowniki dla dzieci wykazują liczne braki i niedociągnięcia jakościowe. Celem pracy było więc również stworzenie teoretycznych i praktycznych podstaw leksykografii dziecięcej oraz wypracowanie kryteriów deskryptywnych i preskryptywnych, możliwych do wdrożenia w praktyce leksykograficznej i dydaktycznej.

Monografia składa się z sześciu rozdziałów, w których naświetlam problematykę słowników dla dzieci z różnych perspektyw, istotnych dla realizacji postawionego celu badawczego:

Kompleksową ocenę stanu badań metaleksykograficznych i glottodydaktycznych nad tematem wraz z dyskusją terminologiczną i metodologiczną oraz analizę uwarunkowań psychoedukacyjnych zawarłam w dwóch pierwszych rozdziałach pracy. Wyszłam z założenia, że słownik dla dzieci jest leksykograficzną hybrydą, gdyż łączy w sobie cechy obrazkowej książki dla dzieci i słownika ilustrowanego, spełniając funkcję konsultacyjną (właściwą słownikom), glottodydaktyczną (właściwą materiałom do nauki języka) i ludyczną (właściwą książkom dla dzieci). Należy uwzględnić tu również aspekt semiotyczny, dotyczący relacji między tekstem leksykograficznym a ilustracją, gdyż słowniki dla dzieci są z założenia słownikami ilustrowanymi.

Z punktu widzenia metaleksykografii słowniki dla dzieci należą do grupy słowników specjalnych, adresowanych do szczególnej grupy odbiorców. Kryterium wyróżniającym tę grupę jest wiek, przy czym granice wiekowe określające grupę użytkowników (dzieci) nie są jasno spre-

cyzowane ani w literaturze metaleksykograficznej ani w glottodydaktycznej. W określeniu grupy użytkowników słowników dla dzieci posłużyłam się więc polską praktyką leksykograficzną, w której tego typu słowniki przeznaczone są dla odbiorców w wieku od ok. pięciu do jedenastu-dwunastu lat. Odpowiada to okresowi starszego wieku przedszkolnego oraz młodszego wieku szkolnego w ujęciu psychologii rozwoju. Przedstawiłam psychologiczne i kognitywne koncepcje rozwoju i uczenia się – istotne dla wczesnego nauczania języków obcych, akwizycji obcojęzycznej leksyki i umiejętności korzystania z różnorodnych źródeł informacji – począwszy od teorii etapów rozwoju poznawczego Piageta, poprzez teorię kulturowo-historycznego rozwoju psychiki Wygotskiego i jego następców oraz hipotezę okresu krytycznego aż po współczesne modele neokonstruktywistyczne. W tej części pracy szczegółowo zanalizowałam fizjologiczne i psychologiczne czynniki rozwojowe dla starszego wieku przedszkolnego i młodszego wieku szkolnego oraz szereg uwarunkowań społecznych – w tym politykę i praktykę edukacyjną w zakresie wczesnego nauczania języków obcych w Polsce na tle pozostałych krajów UE, ze szczególnym uwzględnieniem okresu po 1989 roku. Zbadałam również, w jakim stopniu korzystanie ze słowników dla dzieci jest uzasadnione z punktu widzenia psychologii rozwojowej, jaką rolę powinny odgrywać one w procesie uczenia/nauczania języków obcych i w jakim stopniu cele te zawarte są w programach nauczania dla odpowiedniego etapu edukacyjnego. Przedstawiam ponadto własne badania ankietowe wśród nauczycieli języka niemieckiego nad wykorzystaniem słowników dla dzieci we wczesnym nauczaniu języka obcego oraz badania innych autorów nad budowaniem kompetencji leksykograficznej jako jednego z celów nauczania języków obcych. Uzyskane rezultaty dowodzą, że kompetencja leksykograficzna w coraz większym stopniu postrzegana jest jako ważna strategiczna umiejętność zdobywania informacji, a jej kształtowanie powinno rozpoczynać się już w pierwszych latach nauki szkolnej.

Opis rozwoju historycznych słowników ilustrowanych do nauki języków obcych zawarty jest w rozdziale trzecim rozprawy habilitacyjnej zatytułowanym: *Die Entwicklung bebildeter pädagogischer Wörterbücher*. Badając genezę słowników dla dzieci wskazałam na tradycje w leksykografii encyklopedycznej i pedagogicznej w zakresie ilustrowania słowników – szczególnie bogate w Niemczech, Francji i krajach anglojęzycznych. W tej części przedstawiłam również koncepcje teoretyczne, ważne dla rozwoju obrazkowych słowników glottodydaktycznych – m.in. nauczanie pogładowe Komeńskiego, w myśl którego nabywanie wiedzy i poznawanie języka winno być powiązane z doświadczeniem i poznaniem zmysłowym. Właśnie ilustrowany leksykon dla dzieci *Orbis sensualium pictus* [Świat zmysłowy w obrazach]

(1658) Jana Amosa Komeńskiego, wydawany w całej Europie w wersjach dwu- i wielojęzycznych, służył wielu pokoleniom najmłodszych uczniów jako słownik szkolny, a dzięki swojej nowatorskiej koncepcji uTORował drogę dalszym pozycjom leksykograficznym dla dzieci. Na przykładzie znalezionych przeze mnie pięciu dawnych dwu- i trójjęzycznych ilustrowanych słowników dla dzieci ukazuję w tym rozdziale, jak założenia nauczania pogładowego ewoluowały od końca XVII wieku do końca XIX wieku. Wykazałam tu również, że dwu- i wielojęzyczne słowniki dla dzieci mają swój początek w Niemczech, a konkretnie w Norymberdze, gdzie ukazały się zarówno *Orbis sensualium pictus* Komeńskiego, jak i dwa późniejsze słowniki z językiem łacińskim i niemieckim: tematyczny *Teutsch-lateinisches Wörterbuchlein* (1683) i alfabetyczny *Primitiva Latinae Linguae* (1736). Należy więc zauważyć, że już w XVIII wieku ukształtowały się dwa podstawowe typy ilustrowanych słowników dla dzieci, nawet jeśli w XIX wieku i w pierwszej połowie XX wieku nie były one licznie wydawane. Dziewiętnastowieczne słowniki dla dzieci nie były już słownikami łacińskimi, lecz dotyczyły języków nowożytnych: niemieckiego, angielskiego oraz francuskiego i ukazały się w tych właśnie krajach (Niemczech, Anglii i Francji). Przyczyną stosunkowo niewielkiej popularności dwu- i wielojęzycznych słowników dla dzieci aż do lat po drugiej wojnie światowej była ówczesna polityka oświatowa – zarówno w Niemczech jak i w Polsce, która przesunęła moment rozpoczęcia nauki języków obcych w szkołach na okres nastoletni i preferowała metodę gramatyczno-tłumaczeniową, odsuwając na jakiś czas w cień metodę pogładową.

W trzecim rozdziale przedstawiłam ponadto trzy ilustrowane niemiecko-polskie słowniki pedagogiczne z drugiej połowy XX wieku: Porayskiego (1960), Brzeskiej/Brzeskiego (1975) i Józwickiego (1984), które są co prawda adresowane do nieco starszych użytkowników (powyżej jedenastu lat), jednakże świadczą o dostrzeżeniu w Polsce potrzeby stworzenia pomocy leksykograficznych, adekwatnych do wieku uczniów. Merytoryczne opracowanie rozdziału uzupełnia dokumentacja fotograficzna materiału ikonograficznego omawianych słowników historycznych.

Leksykograficzna analiza współczesnych słowników dla dzieci, na przykładzie słowników niemiecko-polskich i polsko-niemieckich wydanych w latach 1990-2010 stanowi zasadniczą część monografii. W rozdziale czwartym: *Zeitgenössische Kinderwörterbücher Deutsch-Polnisch und Polnisch-Deutsch. Konstitutive Merkmale in der lexikografischen Diskussion* szczegółowo omawiam złożone aspekty metaleksykograficzne i glottodydaktyczne słowników tego typu. Analiza zgromadzonego korpusu słowników dla dzieci (36 słowników relacji

niemiecko-polskiej, ponadto liczne słowniki innych relacji językowych) miała na celu nie tylko dokumentację aktualnego stanu leksykografii dziecięcej, lecz przede wszystkim także stworzenie lingwistycznej i dydaktycznej charakterystyki słowników tego typu. Dlatego też szczególnie zbadałam takie aspekty, jak: autorstwo słowników, przeznaczenie dla określonej grupy użytkowników – a co za tym idzie – funkcje słowników dla dzieci, wykorzystane media, informacje zawarte w makro- i mikrostrukturze oraz wpływ czynników pozamerytorycznych na kształtowanie tego typu słowników. Badania wykazały, że słowniki dla dzieci zawierają ograniczony zakres słownictwa – nie więcej niż ok. 2000 haseł, przy czym ich dobór w pewnym stopniu uwzględnia frekwencję występowania, nierzadko jest jednak rezultatem subiektywnych decyzji autorów i powielania konwencji innych słowników tego typu. Większość analizowanych słowników niemiecko-polskich oraz polsko-niemieckich ma układ tematyczny i zawiera podstawową leksykę z takich obszarów jak *Rodzina, Szkoła, Mieszkanie, Części ciała, Ubrania, Jedzenie i picie, Kolory, Liczby*, w tym również słownictwo istotne dla typowych zainteresowań i doświadczeń grupy wiekowej, do której adresowany jest słownik. Elementy realioznawcze, związane z rzeczywistością kraju nauczanego języka, uwzględniane są w doborze materiału leksykalnego i sposobie jego prezentacji w słownikach dla dzieci jedynie w ograniczonym zakresie.

Dydaktyczny charakter jest powodem, dla którego wiele słowników dla dzieci zawiera różnego rodzaju innowacje leksykograficzne (ćwiczenia, zabawy, wierszyki, aneksy tematyczne itp.). Sama mikrostruktura artykułów hasłowych jest znacznie zredukowana: autorzy rezygnują z kwalifikatorów, skrótów, obszernych informacji gramatycznych i semantycznych, ograniczając się często do podania ekwiwalentu, względnie podstawowych informacji o haśle, jak rodzaj gramatyczny, uproszczona wymowa, przykład użycia. Redukcja mikrostruktury kompensowana jest przez typograficzne zróżnicowanie informacji werbalnej i bogatą ikonografię. Z reguły rozmiar czcionki uzależniony jest od wieku użytkownika – im młodsze dziecko tym większa czcionka. Również zróżnicowanie kroju i koloru druku służy wyodrębnieniu informacji leksykograficznej. W słownikach dla dzieci nie obowiązuje zasada oszczędności miejsca w takim stopniu jak w słownikach dla dorosłych użytkowników, dlatego też ich layout jest przede wszystkim podporządkowany glottodydaktycznej i ludycznej funkcji, dostosowanej do możliwości percepcyjnych odbiorców.

Relacje między tekstem a obrazem odgrywają w słownikach dla dzieci kluczową rolę, dlatego ich szczegółowa analiza i autorska klasyfikacja – również z perspektywy semiotycznej, obejmującej m.in. relacje pomiędzy wyrazem hasłowym (lemmą), ilustracją i referentem – są jed-

nym z istotniejszych aspektów moich rozważań w rozdziale czwartym. W słownikach tematycznych ilustracje zbiorowe (*Sammelbilder*) są elementem makrostruktury – porządkują leksykę według kryteriów semantycznych i – w przypadku scenek obrazkowych (*szenische Sammelbilder*) – prezentują ją w kontekście sytuacyjnym. Natomiast w słownikach alfabetycznych ilustracje są elementem mikrostruktury, ponieważ przedstawiają znaczenie wyrazu hasłowego jako ilustracje jednostkowe o charakterze ikonicznym (*ikonische Einzelbilder*), symptomatycznym (*symptomatische Einzelbilder*) lub symbolicznym (*symbolische Einzelbilder*).

Rozdział piąty *Fehler in deutsch-polnischen und polnisch-deutschen Kinderwörterbüchern* zawiera dyskusję nad problemem błędów, które w słownikach niemiecko-polskich i polsko-niemieckich dla dzieci występują zaskakująco często. Na podstawie obszernego materiału leksykograficznego wykazałam liczne błędy w samej koncepcji i strukturze słowników oraz dotyczące opisu mikrostrukturalnego, np. w zakresie pisowni, gramatyki, ekwiwalencji. Stwierdziłam i sklasyfikowałam usterki w zakresie poprawności redakcyjnej i edytorskiej, różnorakie błędy językowe, ale także mniej lub bardziej poważne nieprawidłowości i niekonsekwencje merytoryczne. Konkluzje tego rozdziału istotne są więc przede wszystkim dla leksykografii praktycznej, tj. autorów i wydawców słowników dla dzieci.

W ostatnim, szóstym rozdziale zatytułowanym *Kinderwörterbücher und ihr Anwendungspotenzial im frühen Fremdsprachenunterricht* przedstawiam szczegółową charakterystykę sześciu wybranych słowników dla dzieci. Opis poszczególnych słowników ma na celu przybliżenie przykładowych typów słowników dla dzieci (słownik alfabetyczny, tematyczny, poliakcesywny, interaktywny, wielojęzyczny) i ukazanie konkretnych możliwości ich zastosowania we wczesnym nauczaniu/uczeniu się języków obcych. Wszystkie analizowane słowniki mogą być pomocne w rozwijaniu sprawności receptywnych (czytanie, słuchanie) i kompetencji interkulturowej, we wzbogacaniu słownictwa i budowaniu kompetencji leksykograficznej uczącego się. Dwa badane słowniki niemiecko-polskie, które zawierają informacje na temat fleksji i przykłady użycia wyrazów hasłowych, mogą być ponadto przydatne do rozwijania sprawności produktywnych (mówienie, pisanie).

Pracę uzupełnia obszerna bibliografia słowników dla dzieci oraz załącznik z przykładowymi ćwiczeniami wykorzystującymi materiał leksykalny i leksykograficzny słowników przedstawionych w rozdziale szóstym. Dziewiętnaście ćwiczeń ukazuje konkretne sposoby praktycznej pracy ze słownikiem we wczesnym nauczaniu języka niemieckiego jako języka obcego,

zmierzające do wykształcenia kompetencji leksykograficznej (znajomość systematyki alfabetycznej i pojęciowej, umiejętność wyszukiwania informacji w strukturze słownika i artykule hasłowym) oraz doskonalenia kompetencji językowej w zakresie znajomości słownictwa, poprawnej pisowni, gramatyki, słowotwórstwa itp.

Empiryczna i interdyscyplinarna analiza zgromadzonego, obszernego materiału leksykograficznego pozwoliła mi na wypracowanie i sformułowanie ogólnych kryteriów opisu metaleksykograficznego i ewaluacji słowników dla dzieci:

1. Jako dwu- i wielojęzyczne słowniki dla dzieci określam słowniki adresowane do odbiorców w wieku od ok. pięciu do ok. jedenastu lat, zarówno rozpoczynających naukę języka obcego, jak i posiadających już pewne umiejętności i wiedzę w tym zakresie. Słowniki dla dzieci w wieku poniżej siedmiu lat są w zdecydowanej mniejszości w stosunku do słowników dla dzieci w młodszym wieku szkolnym.
2. Słowniki dla dzieci w starszym wieku przedszkolnym zawierają ok. 50-300 haseł, natomiast dla dzieci w młodszym wieku szkolnym ok. 250-2000 haseł – jest to więc zasób mieszczący się w zakresie słownictwa podstawowego, odpowiadającego minimum leksykalnemu języka obcego.
3. Większość słowników to słowniki drukowane, przy czym niektóre nowsze publikacje zawierają dodatkowo płytę CD-Audio lub CD-ROM. Warto również wspomnieć, że w ostatnich latach widoczny jest wzrost udziału leksykograficznych słowników multimedialnych dla dzieci (wyłącznie na nośnikach CD-ROM), które stwarzają autorom nowe – nie do końca wykorzystane – możliwości w zakresie zintegrowania przekazu wizualnego, akustycznego i werbalnego – w sposób, który jest przyjazny i atrakcyjny dla użytkownika.
4. Wśród słowników dla dzieci dominują słowniki o układzie onomazjologicznym (tematycznym), choć można spotkać również słowniki semazjologiczne (alfabetyczne). Słowniki dla dzieci są często poliakcesywne – zawierają dodatkowo pomocnicze struktury dostępu do informacji leksykograficznych (np. indeksy alfabetyczne lub tematyczne haseł), czy też różnego rodzaju elementy towarzyszące: suplementy i załączniki, a niekiedy także zadania do pracy ze słownictwem i słownikiem.

5. Mikrostruktura artykułów hasłowych jest uproszczona. Zwykle składa się z wyrazu hasłowego, ekwiwalentu i ilustracji graficznej. Pozostałe informacje (wymowa, informacje gramatyczne, przykłady użycia) mają charakter opcjonalny.
6. Elementy wizualne (typografia, ilustracje graficzne) i ich powiązanie z elementami werbalnymi odgrywają bardzo istotną rolę w słownikach dla dzieci. Zastosowanie mają kolorowe, wesołe ilustracje i większa punktacja czcionki – pozostające w estetyce książek dla dzieci. Często wykorzystuje się postacie rówieśników i zwierząt przedstawionych w różnych scenkach i sytuacjach jako bohaterów, z którymi użytkownik słownika może się utożsamiać. Informacje graficzne i tekstowe wzajemnie się uzupełniają, motywują dzieci do korzystania ze słownika i przyczyniają się do lepszego przyswajania i zapamiętywania leksyki.
7. Słowniki dla dzieci spełniają nieco inne funkcje niż słowniki dla innych grup użytkowników, dlatego też ich koncepcja, forma i dobór materiału leksykalnego różnią się od typowych słowników dla młodzieży i dorosłych. Dla dzieci w starszym wieku przedszkolnym są jedną z pierwszych okazji do kontaktu z innym językiem, powinny więc budzić zainteresowanie i zachęcać do nauki języka obcego. Natomiast słowniki dla dzieci w młodszym wieku szkolnym mają równocześnie za zadanie budowanie i wspieranie kompetencji leksykalnej (akwizycja słownictwa) oraz leksykograficznej – tzn. umiejętności czerpania informacji ze słownika oraz przygotowania do korzystania z innych typów słowników w przyszłości.

W monografii prezentuję i analizuję typ słowników, które do tej pory nie doczekały się systematycznego opracowania. Wskazuję również obszary konkretnych zastosowań uzyskanych wyników: w leksykografii praktycznej – poprzez wypracowanie spójnych kryteriów opisu i ewaluacji słowników dla dzieci możliwa staje się poprawa ich merytorycznej jakości, w glottodydaktyce – celowe jest w najbliższej przyszłości zbadanie efektywności stosowania słowników dla dzieci we wczesnym nauczaniu języków obcych oraz rozszerzenie badań nad budowaniem kompetencji leksykograficznej uczących się. Przedstawione w monografii rozważania i propozycje ćwiczeń mogą posłużyć jako punkt wyjścia w tworzeniu materiałów dydaktycznych do rozwijania kompetencji leksykograficznej, mogą być także pomocne nauczycielom w planowaniu przydatnych i atrakcyjnych zajęć ze słownikami dla dzieci.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Moje zainteresowania naukowe i związane z nimi działania praktyczne obejmują zasadniczo trzy obszary badawcze: glottodydaktykę, leksykografię oraz frazeologię i frazeografię. Dal- szym, obecnie pobocznym, wątkiem mojej pracy naukowej jest problematyka tzw. „prawdzi- wych i fałszywych przyjaciół tłumacza”.

5.1 Glottodydaktyka

Badania z zakresu glottodydaktyki, szczególnie w kontekście akwizycji języków specjali- stycznych, były przedmiotem mojej pracy doktorskiej, a także monografii *Verstehens- mechanismen und Lesestrategien von fremdsprachigen Fachtexten* [Mechanizmy rozumienia i strategie czytania obcojęzycznych tekstów fachowych] (2003), która powstała w oparciu o dysertację. W latach 2003-04 opublikowałam również trzy artykuły poświęcone zagadnie- niom nabywania i rozwoju kompetencji komunikacyjnej w zakresie obcojęzycznego języka specjalistycznego (poz. B.27 w wykazie prac naukowych), a także strategiom czytania i pisa- nia w języku obcym (poz. B.24 i B.26). W druku jest artykuł, w którym przedstawiam uwa- runkowania wczesnego nauczania języków obcych w polskim systemie oświatowym na tle innych krajów Unii Europejskiej (poz. B.1).

5.2 Leksykografia

Słowniki dla dzieci: Tematyką słowników dla dzieci, której poświęcona jest moja monogra- fia habilitacyjna (stanowiąca główne osiągnięcie badawcze), zajmuję się od roku 2005. Opu- blikowałam dziewięć artykułów (poz. B.2, B.6, B.9, B.10, B.17, B.20, B.21, B.22, B.23), w których przedstawiam cząstkowe zagadnienia związane z leksykografią dziecięcą: dobór leksyki, funkcje, typy, cechy charakterystyczne, relacje między tekstem a ilustracjami, ewalu- ację słowników dla dzieci i ich zastosowanie w dydaktyce. Mój habilitacyjny projekt badaw- czy: *Dwu- i wielojęzyczne słowniki dla dzieci - historia, terażniejszość i perspektywy (na przykładzie słowników niemiecko-polskich i polsko-niemieckich)* uzyskał finansowanie z gran- tu MNiSW (później NCN), które umożliwiło mi dokończenie badań i opublikowanie książki.

Słowniki ilustrowane: Problematykę ilustracji w słownikach i słowników ilustrowanych omawiam również w odniesieniu do innych typów słowników, np. słowników obrazkowych, słowników fachowych, czy też słowników frazeologicznych (pozycje B.11, B.13). Słowniki obrazkowe i ilustrowane stanowią ciekawy przykład połączenia przekazu werbalnego z iko-

nicznym i umożliwiają uczenie się obcojęzycznej leksyki w powiązaniu z wiedzą przedmiotową o świecie i terminologią w języku ojczystym.

W artykule B.11 badam sześć obrazkowych lub ilustrowanych słowników polsko-niemieckich i niemiecko-polskich, wydanych w latach 1954-2008. Są wśród nich zarówno onomazjologiczne słowniki tematyczne jak i semazjologiczne – o układzie alfabetycznym. Analiza dotyczy zarówno struktury i objętości słowników, doboru haseł i powiązania z materiałem graficznym oraz mikrostruktury artykułów hasłowych, jak i zagadnień związanych z funkcją i dyrekcjonalnością (przeznaczeniem) słownika, a także wpływem rzeczywistości pozajęzykowej – czynników politycznych i rynkowych – na koncepcję i kształt słowników.

Artykuł B.13 jest natomiast próbą refleksji nad miejscem i funkcją informacji ikonicznej i tekstowej, w zależności od typu słownika. Porównuję słowniki dla dzieci, ogólne i frazeologiczne słowniki glottodydaktyczne oraz słowniki specjalistyczne. We wszystkich analizowanych typach słowników ilustracje służą definiowaniu znaczenia, szczególnie tam, gdzie definicje werbalne byłyby skomplikowane, niejednoznaczne i trudne w recepcji.

Słowniki fachowe: Słownikom specjalistycznym, w szczególności słownikom morskim, poświęciłam dwie publikacje (pozycje B.5 i B.15). Przedmiotem artykułu B.15 jest obszerny, czterotomowy słownik Johanna Hinricha Rödinga *Allgemeines Wörterbuch der Marine*, powstały w Hamburgu u schyłku XVIII wieku. Jest to dzieło wyjątkowe, gdyż jest to pierwszy wielojęzyczny słownik terminologii morskiej, wyróżniający się ponadto bogatą ikonografią i starannym doбором materiałów źródłowych. Słownik przedstawiłam na tle rozwoju leksyki i leksykografii morskiej, a także ówczesnej sytuacji gospodarczo-politycznej. W artykule przeprowadzona została analiza struktury słownika, doboru haseł i ich opracowania. Omówiłam także akcenty pomorskie i polskie, a także popularność analizowanego słownika i jego znaczenie dla kształtowania się terminologii morskiej i leksykografii. Kontynuacją podjętych badań było opracowanie artykułu B.5, w którym ukazałam wpływ uwarunkowań historycznych na rozwój leksykografii morskiej. Podczas, gdy w Niemczech pierwsze słowniki marynistyczne: *Erläuterungen zum Verstande der Schifffahrt und des Seekrieges nach alphabetischer Ordnung* Groebena i wspomniany wyżej słownik Rödinga powstały w epoce Oświecenia, w Polsce zainteresowanie leksyką morską i pierwsze próby jej słownikowego usystematyzowania, np. w *Słowniku morskim polsko-angielsko-francusko-niemiecko-rosyjskim* (1929-1939), pojawiły się dopiero w XX w., po odzyskaniu niepodległości i uzyskaniu przez II Rzeczpospolitą dostępu do Bałtyku.

Leksykografia praktyczna: Jestem współautorką słownika *Słownik Partner polsko-niemiecki, niemiecko-polski* pod red. zespołu redakcyjnego Langenscheidta (2006), wznowionego w r. 2007 pod zmienionym tytułem *Duży słownik polsko-niemiecki, niemiecko-polski*, a w latach 2007, 2010, 2012 jako *Słownik szkolny polsko-niemiecki, niemiecko-polski*.

5.2 Frazeologia i frazeografia

Frazeologizmy w słownikach dwujęzycznych i elektroniczny niemiecko-polski słownik frazeologizmów. Moje zainteresowanie problematyką frazeologiczną i frazeograficzną związane jest z uczestnictwem w projekcie badawczym: *Frazeologizmy w słownikach polsko-niemieckich i niemiecko-polskich. Elektroniczny bilingwalny słownik frazeologizmów jako baza danych MYSQL*, realizowanym w latach 2009-2012 przez zespół pod kierownictwem prof. dr hab. Ryszarda Lipczuka. Jednym z celów tego przedsięwzięcia było opracowanie niemiecko-polskiego słownika frazeologizmów online. Dotychczas brak było w internecie takiego słownika, który umożliwiałby analizę i wyszukiwanie związków frazeologicznych według elementów składowych, ekwiwalentów, typów wyrażen frazeologicznych i znaczenia. Pewną nowością tego słownika jest również uwzględnienie frazeologizmów synonimicznych, antonimów, kontekstów, pochodzenia i sposób prezentacji formy podstawowej frazeologizmów z aktantami. Taka koncepcja miała na celu wdrożenie najnowszych badań frazeologicznych i frazeograficznych do praktyki leksykograficznej oraz stworzenie przy pomocy nowoczesnych rozwiązań technologicznych ogólnie dostępnej elektronicznej bazy danych (słownika niemiecko-polskiego).

W pierwszej fazie przygotowań do stworzenia słownika szczegółowo zbadane zostały dwa powszechnie używane słowniki bilingwalne: *Pons duży słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki* oraz *Langenscheidt. Słownik Partner polsko-niemiecki, niemiecko-polski* pod kątem opracowania w nich wyrażen frazeologicznych, tj. doboru, sposobu prezentacji, ekwiwalencji, użycia glos i kwalifikatorów. Wyniki tych analiz zostały zaprezentowane m.in. na współorganizowanej przeze mnie międzynarodowej konferencji na temat frazeologizmów w słownikach niemiecko-polskich i polsko-niemieckich, która miała miejsce w dniach 25-27 marca 2011 w Szczecinie oraz w monografii naukowej: *Frazeologizmy w słownikach niemiecko-polskich i polsko-niemieckich* (2012) pod red. R. Lipczuka, A. Sulikowskiej i moją (poz. C.1). Następnym etapem było szczegółowe opracowanie koncepcji słownika i utworzenie strony internetowej www.frazeologizmy.univ.szczecin.pl, która stała się witryną powstającego słownika. Pomimo formalnego zakończenia grantu badawczego NCN, prace nad słownikiem są kontynuowane, a kilkadziesiąt haseł jest mojego autorstwa.

Owoce pracy zespołu są ponadto dwie monografie na temat frazeologizmów w słownikach bilingwalnych (pozycje C.1 i C.2), których jestem współautorką i współredaktorką. Dwa teksty (poz. B.8, B.10) wchodzące w skład tych publikacji dotyczą formy prezentacji frazeologizmów w słownikach relacji polsko-niemieckiej i niemiecko-polskiej, jeden (poz. B.7) jest charakterystyką i ewaluacją dwóch słowników, które w dalszej części wspomnianej monografii poddane zostały szczegółowej analizie pod kątem umieszczenia i opisu jednostek frazeologicznych.

Pozostałe publikacje z zakresu frazeografii: Dwa artykuły poświęciłam słownikom frazeologicznym: w pracy B.16 omawiam specyfikę, miejsce i funkcję dwujęzycznych słowników frazeologicznych w leksykografii polsko-niemieckiej. Przedstawiam najważniejsze drukowane słowniki frazeologiczne i idiomatyczne polsko-niemieckie i niemiecko-polskie wydane w latach 1976-2007. Natomiast w drugim artykule (B.4) zajmuję się szansami i wyzwaniem, jakie stawia przed frazeografią możliwość tworzenia frazeologicznych baz danych on-line. Słowniki internetowe umożliwiają mianowicie bieżące aktualizowanie i uzupełnianie zbioru danych, zarówno przez administratorów, jak i przez użytkowników witryny. Medium elektroniczne ma ponadto jeszcze jedną zaletę – brak ograniczeń miejsca, które są bolączką autorów słowników drukowanych, stwarza możliwość bardziej przyjaznego użytkownikowi systemu wyszukiwania i opisu jednostek frazeologicznych.

W druku są kolejne dwie publikacje, których przedmiotem jest niemiecka historyczna frazeologia morska XVIII wieku, uwzględniona w słowniku Rödninga.

5.4 Problematyka tzw. „prawdziwych“ i „falszywych przyjaciół tłumacza”

Niejako poza głównym nurtem mojej obecnej działalności naukowo-badawczej znajdują się trzy opracowania (B.14, B.18, B.19) poświęcone tzw. homonimii międzyjęzykowej, czyli formalnym podobieństwom między parami leksemów w różnych językach, które mogą ułatwiać komunikację w języku obcym, choć z drugiej strony pozorne podobieństwo często bywa pułapką i źródłem błędów interferencyjnych. Omawiam powyższy problem z punktu widzenia leksykologii, leksykografii, glottodydaktyki i przekładoznawstwa.

Na mój łączny dorobek naukowy składają się (do grudnia 2013 r.) dwie monografie (obydwie po doktoracie), dwie redakcje tomów zbiorowych (obydwie po doktoracie), 32 artykuły w czasopiśmie i rozdziałów monografii naukowych (w tym 26 po doktoracie), współautorstwo dwóch zbiorów materiałów dydaktycznych (przed uzyskaniem stopnia doktora) i trzech

opracowań słownikowych (dwa po doktoracie), 19 recenzji i sprawozdań z konferencji (16 po doktoracie), dwa przekłady oraz czynny udział z referatem w dwudziestu międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych (17 po doktoracie). Lista publikacji i referatów oraz analiza bibliometryczna z liczbą punktów przyznanych za publikacje stanowią załączniki 3 i 4 do wniosku.

5.5 Dydaktyka oraz działalność organizacyjna i popularyzująca naukę

W swojej dotychczasowej aktywności naukowo-badawczej staram się łączyć zainteresowania naukowe z praktyką, czego wyrazem jest podejmowana tematyka zajęć dydaktycznych. Prowadzę lub prowadziłam zajęcia z zakresu językoznawstwa na poziomie licencjackim, magisterskim i na studiach podyplomowych, m.in.:

- Historia Języka Niemieckiego – wykłady (od 2004 r.), ćwiczenia i konwersatoria (od 1996 r.) dla studentów Uniwersytetu Szczecińskiego, Politechniki Koszalińskiej i Wyższej Szkoły Języków Obcych (dla kierunków filologia germańska, germańsko-rosyjska, lingwistyka stosowana).

W latach 2012 i 2013 przeprowadziłam warsztaty dla studentów trzeciego roku filologii germańskiej i filologii germańsko-rosyjskiej w Książnicy Pomorskiej (Sekcja Zbiorów Specjalnych). Temat warsztatów: *Starodruki z XVI-XVIII w. ważne dla rozwoju języka niemieckiego (biblie, słowniki oraz dzieła z teorii i dydaktyki języka)*.

- Dydaktyka oraz Metodyka Nauczania Języka Obcego – wykłady, wykłady specjalizacyjne, ćwiczenia dla studentów filologii germańskiej (Uniwersytet Szczeciński – od 2013 r., Politechnika Koszalińska – w latach 2005-06).
- zajęcia do wyboru na Uniwersytecie Szczecińskim z zakresu językoznawstwa, m.in. proseminaria *Języki specjalistyczne* (2003 i 2005 r.), *Wprowadzenie do lingwistyki tekstu* (2004 r.), *Teksty naukowe* (2005/06 r.), *Podstawy leksykografii* (2004 r. i 2007/08 r.), seminaria zasadnicze *Prawdziwi i fałszywi przyjaciele tłumacza* (2006 r.), *Słowniki dla dzieci w leksykografii niemiecko-polskiej* (2007/08 r. i 2011 r.). Tematyka prowadzonych zajęć nawiązuje do obszarów mojej działalności badawczej.

W grudniu 2012 przeprowadziłam wykład otwarty na macierzystej uczelni z okazji roku jubileuszowego braci Grimm, poświęcony ich działalności jako leksykografów i językoznawców.

W czerwcu 2013, uczestnicząc w wyjeździe dydaktycznym (STA) w ramach programu LLP/Erasmus wygłosiłam trzy wykłady gościnne z leksykografii i leksykologii w Instytucie Germanistyki na Uniwersytecie w Rostocku:

- *Bebilderung in Wörterbüchern* [Ilustracje w słownikach] (24.06.2013),
- *Deutsche Entlehnungen im Polnischen, polnische Entlehnungen im Deutschen* [Niemieckie zapożyczenia w języku polskim, polskie zapożyczenia w języku niemieckim] (26.06.2013),
- *Kinderwörterbücher und ihre didaktische Relevanz im Unterricht Deutsch als Fremdsprache/Deutsch als Zweitsprache* [Słowniki dla dzieci i ich dydaktyczna relewancja w nauczaniu języka niemieckiego jako języka obcego/drugiego] (27.06.2013).

Współorganizowałam jedną międzynarodową konferencję naukową oraz Dni Austriackie w Instytucie Filologii Germańskiej US (2011 r.). Druga międzynarodowa konferencja językoznawcza, której jestem współorganizatorką, odbędzie się w 2014 roku w Pobierowie. Byłam również inicjatorką zorganizowania wystawy *ORBIS PICTUS – Świat malowany Jana Amosa Komeńskiego* w Książnicy Pomorskiej im. S. Staszica w Szczecinie (2009 r.).

Jestem autorką rozdziału o historii Instytutu Filologii Germańskiej w monografii jubileuszowej na 25-lecie Uniwersytetu Szczecińskiego pod red. W. Stępińskiego i W. Tarczyńskiego: *Uniwersytet Szczeciński 1985-2010. Na przełomie wieków i czasów* (2010). Opracowałam również 6 haseł biograficznych do *Złotej Księgi Jubileuszu 25-lecia Uniwersytetu Szczecińskiego 1984-2009* pod red. K. Pikonia (2009) oraz tekst i dokumentację fotograficzną o historii Instytutu Filologii Germańskiej jako część składową strony internetowej Instytutu.

W latach 2006-2008 byłam członkiem Rady Instytutu Filologii Germańskiej, a w roku 1997 i 2009 sekretarzem komisji rekrutacyjnej na studia stacjonarne. Od 2008 roku jestem także członkiem Wydziałowej Komisji Wyborczej Wydziału Filologicznego US. Aktywnie uczestniczę w pracach komisji egzaminacyjnych licencjackich i magisterskich (jako recenzentka prac magisterskich).

5.6 Pozostałe informacje

Staże i wyjazdy zagraniczne

- 2013 – wyjazd dydaktyczny STA w ramach programu Erasmus, Uniwersytet Rostock, Wydział Filozoficzny, Instytut Germanistyki (trzy wykłady gościnne)
- 2012 – wyjazd szkoleniowy STT w ramach programu Erasmus, Uniwersytet Lipski, Wydział Filologiczny, Instytut Herdera

- 2009 – krótkoterminowe stypendium badawcze Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej (DAAD), Uniwersytet Humboldtów, Instytut Języka Niemieckiego i Lingwistyki, Berlin
- 1998-99 – krótkoterminowe stypendium badawcze Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej (DAAD), Uniwersytet Lipski, Wydział Filologiczny, Instytut Herdera. Rezultatem nawiązanych kontaktów było m.in. zaproszenie mojego ówczesnego opiekuna naukowego, prof. Erwina Tschirnera, na wykłady gościnne w Instytucie Filologii Germańskiej US (1999 r.).
- 1998 – dwa wyjazdy szkoleniowe w ramach programu Tempus, Uniwersytet Justusa Liebiga w Gießen i Uniwersytet w Antwerpii

Udział w projektach badawczych

- 2010-13 – *Dwu- i wielojęzyczne słowniki dla dzieci - historia, terażniejszość i perspektywy (na przykładzie słowników niemiecko-polskich i polsko-niemieckich)*, grant MNiSW (następnie NCN), nr wniosku N N 104 121 038 (kierownik projektu)
- 2009-12 – *Frazeologizmy w słownikach polsko-niemieckich i niemiecko-polskich. Elektroniczny bilingwalny słownik frazeologizmów jako baza danych MYSQL*, grant MNiSW (następnie NCN), nr wniosku N N 104 174 936 (członek zespołu)

Członkostwo w organizacjach

- od 2005 r. – w Stowarzyszeniu Germanistów Polskich (SGP)
- od 2010 r. – w Światowym Stowarzyszeniu Germanistów (IVG).

Wyróżnienia i nagrody

2003 - Nagroda indywidualna III stopnia Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego za osiągnięcia naukowo-dydaktyczne

Magdalena Lisiecka-Crop